

Doğru, F. (2020). *Kuanşi im pusar*'da kavramların işaretlenmesi. *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 1(1), 20-48.
<http://dx.doi.org/10.46321/bugu.7>

KUANŞI İM PUSAR'DA KAVRAMLARIN İŞARETLENMESİ

Fidan DOĞRU (Yüksek Lisans Öğrencisi)

Bursa Uludağ Üniversitesi fdn88cn@hotmail.com ORCID

Öz

İnsanın var olması dini, dinî inançları ve dinle ilgili olan her şeyi beraberinde getirir. Bir varlığa (soyut - somut) bağlanma, inanma hayatta kalmanın veyahut öldükten sonra kurtuluş inancının bir sonucudur. Uygur Dönemi'nde hem coğrafi hem kültür hem de siyasi sebeplerden dolayı farklı inançların / dinlerin etkisinde kalınmış; bu dinleri / inançları tanımak adına pek çok tercüme eser kaleme alınmıştır.

Uygur Dönemi'nde tercüme edilen *Kuanşi İm Pusar*, dönemin kabul gören dinlerinden Budizm'in özelliklerini yansıtır. *Kuanşi İm Pusar*, bir kişinin diğer canlıları kurtarışının tasviri olma özelliğiyle İslamiyet'ten sonra olağanüsü motif / mazmun olarak Türk edebiyatının eserlerinde kullanılan Hızır ile birleşir.

Bu makale, *Kuanşi İm Pusar*'ın modern söz dizimi çalışmalarının ilk basamağı olan kavramlarının işaretlenmesini içermektedir. Kavramlar; kök / köken hâlindeki dil öğeleri, gövde hâlindeki dil öğeleri, birden fazla anlam ögesiyle kurulmuş genel anlamlı dil öğeleri olarak üç başlıkta incelenip metin içindeki örneklerine yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: *Kuanşi İm Pusar*, kök, gövde, öge.

WORD FORMATION OF KUANŞI İM PUSAR

Abstract

The existence of human brings religion, religious beliefs, and everything related to religion. Attachment to an entity (concrete or abstract) is the result of believing survival or belief in salvation after death. During the Uighur period, due to geographical, cultural and political reasons; different beliefs / religions have been influenced and many translated works have been shown to recognize these religions / beliefs.

Kuanşi İm Pusar, translated during the Uighur Period, reflects the characteristics of Buddhism, one of the accepted religions of the period. With the feature of depicting one's salvation of other creatures, *Kuanşi İm Pusar* combines with Hızır, which is used in the works of Turkish literature as a theme / content after Islam.

This article includes marking of the concepts of *Kuanşi İm Pusar*, which is seen as the first step of modern syntax studies. The concepts, were examined under three headings as language elements in the form of root / origin, language elements in the body, general meaningful language elements established with more than one meaning elements and classified in the text with examples.

Keywords: *Kuanşi İm Pusar*, root, body, element.

Ø. Giriş

Din, insanlık tarihiyle var olan ve onunla devamlılığını sağlayan genel bir olgudur. Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum olan din, fert ve toplum için temel unsurlardandır. Din; insana güç veren, onun yalnızlığını ve sıkıntılarını gideren, onu iyiliğe yönelten ve ona güven duygusu aşıl原因 sadece insanlara özgü bir dost, bir arkadaş olarak nitelendirilmektedir (Küçük, Tümer ve Küçük, 2017, s. 27). Bundan dolayı dinin varlığı insanın varlığıyla açıklanır.

Türkler tarihleri boyunca pek çok din ve inanç sistemini benimsemişlerdir. Eski Türk devletlerindeki din ve inançları üç noktada¹ toplayan Çandarlıoğlu, Gök Tanrı dininin yalnızca Türklerde görüldüğünü dile getirir. Uygurlar zamanında da Gök Tanrı dini devam etmiş aynı zamanda Manihaizm ve Budizm de Türkler arasında yayılan dinler olmuştur. Bundan dolayı Uygur edebiyatında, Budist ve Manihaist eserlerin tercümeleri ile zengin bir dinî edebiyat gelişme göstermiştir (Çandarlıoğlu, 2019, s. 50).

Budizm ile Türk kültürünün bağlantısı MS I. yüzyılda Kuzey Hindistan'da Kuşan Devleti'ni kuran Kujula Kalphises'in Budizmi kabul etmesi ve uygulamalarında bu dini esas almasıyla başlamıştır (Mert, 2009, s. 86). Bununla birlikte (Kök)türk kağanlarının VI. yüzyılda Budizmi kabulünü anlatan Bugut Yazıtı'nda (Esin, 1978, s. 127; Alyılmaz, 2003) Türklerin daha önceden bu dini tanıdığı görülür. Toba Han'ın (572-581) bir Çinli Budist'in teşvikiyle Buda dinini kabul etmesi (Kök)türkler arasına Budizm'i sokmuştur (İnan, 2015, s. 6).

Şinasi Tekin, Burkancılığın asıl vatanı olan Hindistan'ın dışında kalan ülkelere yayılmasıyla farklı inanış ve dinlerin etkisi altında kaldığını, bu sebeple yeni birçok mezhebin türediğini, Burkan'ın dininin bambaşka yollar tuttuğunu; bu değişmelerin felsefe, pratik ibadet ve inanç alanlarında kendini gösterdiğini dile getirir (Tekin, 2019, s. 5).

Eski Burkancılığa göre Nirvana'ya ancak rahip ve rahibeler şahsi gayretleriyle ulaşırlardı. Bunlara, Nirvana'ya geçmeden bir önceki doğumlarında bodhisattva (erme varlığı = burkan namzedi) denirdi. Türklerin de dahil bulunduğu Yeni (Kuzey) Burkancılığın esaslarına göre bodhisattva olanlar Nirvana'ya geçebilecekleri bir duruma geldikleri hâlde öbür canlı varlıkların hâlâ daha 'doğru yol'a giremediklerini görünce bunlara karşı büyük bir acıma hissi duyar ve Nirvana'dan vazgeçip canlı varlıkların içinde buldukları türlü âlemlere girer; onları doğru yola, din yoluna sokmak için vaazda bulunurlardı (Tekin, 2019, s. 5).

Din olgusunun temel bağdaş unsuru ya da kurtuluş inancının bir sonucu olan aynı zamanda dine bağlılığın da göstergesi "dua"dır. Eski Uygur Türkçesi metinleri içinde Budist külliyatın en yaygın türü olan "sutra" lar, dua niteliği taşımaktadır. Sutranın sözcük anlamı "ip, sicim; kuşak, bağ" iken kavram karşılığı "öğreti, yasa, öğreti kitabı"dır. Bu metinler Uygurca'da sudur, nom sudur gibi adlarla da anılmıştır (Şen, 2016, s. 28). Genel olarak sutraların içeriği şöyledir:

* XVII. yüzyıl şairlerinden Üsküdarlı Fenâyî Divânı'nın 4. gazelinden alınmıştır (Aydın, 2004, s. 4). Bu sözlerin anlamı şöyledir: "Bir noktadan ilmi ledünü okut, Hızır gibi ölü gönlü canlandır".

¹ 1. Tabiat kuvvetlerine inanma (Uygurlar sefere çıkmadan önce ayın ve yıldızların hareketlerini de kontrol etmişlerdir.), 2. Atalar kültü, 3. Gök Tanrı dini (Çandarlıoğlu, 2019, s. 49-50).

Sudurlarda vaaz yeri betimlendikten sonra Buda'nın öğrencilerinden biri bilgilenmek istediği konuya ilişkin sorusunu dile getirir. Sorunun cevabı aynı zamanda Buda'nın vaazıdır. Cevaplar açıklamalarla yüklü olabileceği gibi kıssadan hisse mantığına göre Buda'nın hayatlarının birinde başından geçen olayları suretiyle de verilebilir. Anlatımda nesir türünün yanında zaman zaman nazım türünden de faydalanılabilir (Şen, 2016, s. 28).

Yeni (Kuzey) Burkancılığın özelliklerini taşıyan *Kuanşi İm Pusar*, bir sutra özelliği taşımaktadır. Metnin konusu, Kuanşi İm Pusar adlı bir Burkan adayının bir nevi Hızır gibi canlı varlıkların sıkışık anlarında imdatlarına yetişerek onlara yardım etmesi ve Nirvana yolunu göstermesidir. Şinasi Tekin eserin konusunu ve Kuzey Burkancılıkla olan ilişkisini, “Avalokiteşvara adında bir bodhisattvanın, canlı varlıklara türlü vesilelerle, tanrısal gücünden faydalanarak yardım etmesi ve o varlıkların da sıkışık anlarında ona başvurmaları, yalvarmalarıdır. Asıl Burkancılık'ta bulunmayan bu ilah tasavvuru sonradan yabancı etkiler altında kuzey burkancıları tarafından yaratılmıştır.” (Tekin, 1993, s. 5) sözleriyle anlatır.

İnsanın yaratılışından itibaren her zaman bir kurtarıcı arama ihtiyacı olmuştur. Bu bağlamda (Kök)türk Dönemi'ne bakıldığında Tonyukuk'un yaptığı eylemler, somut anlamda kurtarıcılık vasfı taşır. Nitekim Bilge Tonyukuk, II. (Kök)türk Kağanlığı Dönemi'ne damgasını vuran şahsiyetlerden büyük vezir, danışman, komutan, teorisyen, devlet adamı (Alyılmaz, 2005, s. 181) olma özelliğiyle bu dönemi imparatorluk seviyesine yükseltmiştir. Sıkıntıda olan Türk milletini, kendini tanıttığı şu bölümde dile getirir:

bilge tonyukuk ben özüm tabgaç ilinge kılntım türk bodun tabgaçka körür erti: (Ben) Bilge Tonyukuk'um; Çin ülkesinde doğdum. (Ben doğduğumda) Türk milleti Çin'in egemenliği altında idi (BT 1; Alyılmaz, 2005, s. 184).

Büyük danışman Tonyukuk, “Ses İşiten İlah” gibi Türk milletini bu sıkıntılı durumdan kurtarmak için âdeta canla başla uğraşır ve devletin kurtarıcısı olur. Gök Tanrı dinine göre kağanlık vasfı Tanrı tarafından bahşedilir. Tonyukuk, dönemin kağanını bizzat kendinin kağan yaptığını söylemesi, olağanüstü bir gücün onda var olduğunun göstergesidir:

... yeti yüz kişig uduzugma uluğu şad erti aygıl tidi ayıgması ben ertim bilge tonyukuk kagan mu kışayın tedim sakıntım toruk buukalı semiz buukalı irakda bülser semiz buuka toruk buka teyin bilmez ermiş teyin ança sakıntım anta kisre tengri bilig bertük üçün özüm ök kagan kışdım: ... Yedi yüz kişiyi sevk eden üstleri “şad” idi. “(Kağanlık hususunda, fikrini) söyle!” dedi; (şu sözlerin) söyleyeni ben idim, Bilge Tonyukuk. “(Bunu) kağan mı yapayım?” dedim. Düşündüm: (İnsan) zayıf boğalarla semiz boğaları uzaktan bilmek zorunda kalsa, hangilerinin semiz boğa, hangilerinin zayıf boğa olduğunu bilmez imiş diye öylece düşündüm. Ondan sonra Tanrı akıl verdiği için (onu) bizzat kendim kağan yaptım (BT 4-6; Alyılmaz, 2005, s. 184).

(Kök)türk Devleti'nin Uygur sülalesi eline geçtiği tarihe kadar -VII. yüzyılın son yarısına kadar- Orta Asya'nın kuzey bölgelerinde Şamanizm hâkim durumdaydı (İnan, 2015, s. 6). Soyut anlamda kamın / şamanın üstlendiği işlevlerden biri de kurtarıcılık vasfıydı. Ahmet Yaşar Ocak, veli tipiyle eski Türk inancının şamanları arasında bağlantı kurmuş ve şöyle açıklamıştır:

Şamanist Türkler, Şamanların harikulade insanlar olduklarına, ruhlar, gizli güçler ile ilişki kurup onlara istediklerini yaptırabildiklerine inanırlardı. Hatta şamanlar Gök Tanrı ile de temasa geçip ondan mesajlar getirebilen şahsiyetlerdi. Onlar bu kabiliyetleri elde etmek için, tıpkı velilerin yaptığı gibi, inzivaya çekilerek kendilerini sıkı bir riyazata tabi tutarlardı (Ocak, 1998, s. 11; Yıldız, 2019, s. 73).

Aynı konu Uygur Dönemi'nde yazılmış manzum eserlerin çoğunda görülür. *On İyiliğin Yolu* adlı manzum bir metinde şu ifadeler yer alır:

ayagulug umug-umuz birer tuşlarda
adınlarınġ asıġı üşün küü kelig öze
ançulayu ıaltı sumur taġlar ıanı teg
ay-ı uluġ arduı körkle et'üz belgürdür
asu yime ol kaġımız baġtaşını
amrılıp inç tepremedin olurmış ödte
aradı neng simeksizin alku-tın sıngar
anġsız öküş uluş-larda tolu köşünür (Arat, 2007, s. 72).

Bizim hürmetli, ümit baġladığımız her karşılaşmada şekil deġiştirerek başkalarının istifadesi için daġların hanı olan Sumeru gibi pek muazzam, fevkalade güzel vücut belirtir yahut da o babamız baġdaş kurarak sakin, rahat ve kıvıdamadan oturduğu vakit, her tarafta aramaya hiç lüzum kalmadan, sayısız çok diyarlarda bol bol görünür (Arat, 2007, s. 73).

“Her karşılaşmada şekil deġiştirerek başkalarının istifadesi için”, “her tarafta aramaya hiç lüzum kalmadan sayısız çok diyarlarda bol bol görünür” ifadeleri, Kuanşi İm Pusar'ın yaptığı / yapacağı eylemlerle birleşir. Çaresiz kalan insan, sıkıntı çektiği durumdan kurtulmak için çare aramaya başlar, burada sıkıntı çeken insanın çareyi aramasına hiç gerek kalmadığını, zor durumdaysa onun istifadesi için çarenin / kurtarıcının ona göründüğünü ifade etmektedir. Bunun sebebi acıları, çaresizliği, sıkıntıyı... kurtarıcının hiçbir eylem gerçekleştirmeden hissetmesidir. *Kuanşi İm Pusar*'ın pek çok yerinde bu tür ifadelere uygun cümleler bulunmaktadır: **bu yirtünçüdeki kim emgeklig tınlıġlar arasar ol sav yok kim kentü işitmeser: Bu yeryüzündeki ıstırap çeken canlı varlıkların söyleyeceği hiçbir söz yoktur ki kendisi (onu) işitmesin** (KU 6-7; Tekin, 2019, s. 9) ifadesi buna örnektir.

Uygur Dönemi'nde Kuanşi im Pusar'ın işlevini sonraki dönemde İslamiyet'in etkisiyle Hızır alır. Hızır, Türk kavimlerinde en yaygın bir inanış ve anlayıştır². Hızır, Türk edebiyatında *İskendername*, *Battalname*, *Danışmendname*, *Dede Korkut Kitabı*, *Saltukname*, *Manas Destanı*, *Alpamış Destanı*, *Koroġlu Destanı*, *Derdiyok ile Zülfüsiyah*, *Aşık Garip*, *Kerem ile Aslı*, *Tahir ile Zühre* gibi eserlerden başlayarak hemen bütün halk hikâyeleri, masal, efsane, menkıbe ve şiirlerde söz konusu edilmiştir. Ayrıca bazı araştırmacıların Hızır kıssasına kaynak teşkil ettiğini ileri sürdükleri destan ve efsaneler vardır: *Gilgamuş Destanı*, *İskender efsanesi*, *Yahudi efsanesi* gibi³. Hızır, insana abıhayatı yani hayat suyunu getireceğine ve onun da ölümsüzlüğe erdiğine inanılan kişidir. *Dede Korkut Kitabı*'ndan Dirse Han Oġlu Boġaç Han Hikâyesi'nde olağanüstü motif olarak Hızır, kurtarıcı / yol gösterici vasfıyla şu şekilde geçmektedir:

² *Gök Sakallı Kocadan İslamiyetteki Hızır'a* başlığıyla eski Türk ilahi kocalarıyla baġlantısı hakkında detaylı bilgi için bk. Ögel, 2014, s. 113.

³ Ayıntılı bilgi için bk. Kurnaz, C. (1998). Hızır. *İslam Ansiklopedisi*, C 17, 411-412. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hizir#3-edebiyat>

(...) boz atlı Hızır, Boğaç'ın yarasını sığar ve ona "korkma oğlan, sana bu yaradan ölüm yoktur, dağ çiçeği, ananın sütüyle yarana merhem olur" der, sonra kaybolur. Anne kana bulanmış oğlu Boğaç'ı bulur, ölüp ölmediğini öğrenmek için duygulu bir hitapta bulunur, "Ağız dilden birkaç kelime haber bana" deyince Boğaç annesinin sesine birden gözünü açar, annesini teselli eder. Hızır'ın dediğini aktarır ve annesinin sütüyle dağ çiçeğini karıştırıp merhem yaparlar. Boğaç'ı kırk günde iyi ederler, babası Dirse Han'dan saklarlar (Genç, Kılıç, Aksoyak, 2016, s. 309).

Kurtarıcılık, çare⁴ olma nitelikleri görüldüğü üzere geçmişten günümüze yazılı eserlerde, halk anlatılarında pek çok kez kullanılmıştır. Burada ilgili makalenin konusunu daha iyi anlamlandırabilmek ve kalıcılığı arttırabilmek adına bilinen eserlerden yola çıkılarak az bilinen eser -*Kuanşi İm Pusar*- metinlerarasılık yöntemiyle tanıtılmaya çalışılmıştır.

1. *Kuanşi İm Pusar* Hakkında

Kuanşi İm Pusar, Sanskritçe *Saddharmapuṇḍarīka-sūtra*, Çince *Miao fa lien hua ching* olarak bilinen Türkçeye ise "Asil Dinin Nilüfer Çiçeği Kitabı" olarak çevrilen eserin 25. bölümünün Eski Uygurcaya tercümesidir (Yıldız, 2019, s. 59). *Kuanşi İm Pusar* adlı esere ait bilgiler metnin başında şu şekilde yer alır:

(kuanşi)m pusar al̄kudın s̄ngar et̄üz k̄örkin (k̄örtgürü)p t̄ınlıglar̄ka asıḡ tusu k̄ılmaķı biş otuzunç: Kuanşi im Pusar'ın her yerde görünüp canlı varlıklara fayda sağlaması(ndan bahseden) [Asil Dinin Nilüfer Çiçeği'nin] yirmi beşinci bölümü (KU 2-3; Tekin, 1993, s. 19).

Bu Çince metnin 25. bölümü Sanskrit aslının 24. bölümündedir; son şekli 27 bölümdür. Nepal'da, *Saddharmapuṇḍarīka-sūtra* ile *Suvarṇabhasottama-sūtra* (*Altun Yaruķ*) dokuz mukaddes kitap (*dokuz dharma*) arasında sayılır (Tekin, 2019, s. 4). Hem Nepal'de hem de Çin'de çok yayılmış olmasından değerli görülmüş bir eser olduğu anlaşılır. Tercümenin ne zaman yapıldığına dair Şinasi Tekin'in tahmini görüşü, Moğol Devri'nden (XIII. yy.) öncedir.

Eserin nüshalarıyla ilgili Şinasi Tekin şu bilgileri verir:

Eserin Uygurca nüshaları büyüklü küçüklü dört tanedir.

A nüshası müstensihin notu ile 224 satır olup Wilhelm Radloff tarafından dökme Uygur harfleri ile basılmış, buna Almanca tercümesi ve notlar eklenmiştir. Şimdi St. Petersburg'da bulunan bu nüsha hakkında Radloff, ön sözünde şu bilgileri veriyor: "Djakov'un Turfan'da elde ettiği Uygurca eserler arasında 285 cm boyunda, 27 cm genişliğinde bir kitap tomarı (tegzinç) bulunmaktadır. Üzerinde 1,8 cm aralıklı ve her biri 24,7 cm olan 170 satır vardır. Bundan ayrı olarak yazı ve kâğıt cinsi bakımından ayrı metnin parçaları olduğu anlaşılan dört parça daha vardır. Bunlar metnin başından kopmuş olup en büyüğü 36 satırlık, ikisi altışar satırlık ve biri de dört satırlıktır. Birinci satır ve bu son parçanın ikinci satırının üst kısmı kırmızı mürekkeple olup ötekilerin hepsi kara mürekkeple yazılmıştır. Metnin büyük küçük sekiz eksik kısmı vardır. 16 satırlık (başka bir el tarafından?) bir müstensih notunu okumak mümkün olmadı". Radloff ayrıca kitabın sonuna, işlediği nüshanın son kısmının bir fotoğrafını koymuştur. Bu fotoğraftan anlaşıldığına göre nüshanın yazısı oldukça iri bir Uygur kalem yazısıdır.

⁴ Kuanşi İm Pusar'daki 'İm', Çince 'yin' kelimesidir ve 'ses' anlamına gelir (Yıldız, 2019, s. 61). Eski Uygurcadaki em / im sözü çare, ilaç, sihir vasıtası (Caferoğlu, 2011, s. 71) anlamlarına geldiği düşünüldüğünde Kuanşi İm Pusar isminin manidar olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

B nüshası Friedrich W. K. Müller tarafından iki parça hâlinde, satır altlarına tercümesi ve Çince aslı eklenerek yayımlanmıştır. Kara ve soluk kırmızı bir mürekkeple yazılmış olan bu nüsha, metnin aşağı yukarı 60 satırlık bir kısmını teşkil eder. F. W. K. Müller bu nüsha hakkında daha fazla bilgi vermiyor.

C nüshası şimdi Mainz İlimler ve Edebiyat Akademisinde 773 numarada kayıtlıdır. 103 cm boyunda ve 30,5 cm genişliğinde bir kitap tomanı olup üzerinde herbiri 28 cm olan 61 satır vardır. Yazısı, ufak boydaki Uygur yazısının kalem ile yazılmış en güzel örneklerindedir. Metin sağdan ve soldan kara, soluk iki çizgi ile çerçeve içerisine alınmış, aynı şekilde satırların yeri de bu gibi çizgilerle tespit edilmiştir. Parça; başından ve ortasından az, sonundan çok eksiktir. Yazmanın arkasında sonradan oldukça okunaklı, fırça ile yazılmış 27 satırlık bir metin vardır. Asıl metin ile bir ilgisi olmayan bu kısımlar, Uygur yazısının burada aldığı şekle göre çok sonradan eklenmiştir. Hatta bazı satırlar birer kalem denemesinden ileri geçemiyor.

D nüshası da Mainz İlimler ve Edebiyat Akademisinde 289 numarada kayıtlıdır. 17 cm boyunda ve 16 cm genişliğinde olup üzerinde 11 satır vardır. Baş, sonu ve sol kenarı tamamıyla eksik olan bir kitap tomanı parçasıdır. Yazısı oldukça iri bir Uygur kalem yazısıdır. Kâğıdı koyu sarı renkte olup cilalanmıştır (Tekin, 2019, s. 5-6).

Eser, belirtisel hikâye özellikleri taşımaktadır. Soru-cevap şeklinde oluşan hikâyede Kuanşi im Pusar, canlı tasvirlerle sunulur. Yüzlerce yıl önce kutsal bir varlığın insan zihninde ne olup olmadığını göstermesi açısından son derece ilgi çekici veriler sunmaktadır (Elmalı, 2014, s. 248). Bu sebeple her açıdan incelenmeye değer bir eserdir.

Kuanşi İm Pusar' da bulunan kavramları işaretlemeyi amaçlayan bu çalışmada, kavramlar işaretlenirken Şinasi Tekin'in *Uygurca Metinler I - Kuanşi İm Pusar (Ses İşiten İlâh)* adlı eseri esas alınarak Ahmet Caferoğlu'nun *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Tuncer Gülensoy'un *Türkiye Türkçesi'ndeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Hasan Eren'in *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*'nden yararlanılmıştır. Kavramlar sınıflandırılırken Cengiz Alyılmaz'ın *Orhun Yazıtlarının Söz Dizimi* adlı doktora tezi ile Semra Alyılmaz'ın *Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcasının Söz Dizimi* adlı yüksek lisans tezi örnek çalışmalar olarak dikkate alınmıştır.

2. Kuanşi İm Pusar'da Kavramların İşaretlenmesi

2.1. Kök veya Köken Hâlindeki Ögeler

Bu dil ögelerini:

-1. Türkçe olduğu bilinen fakat daha küçük anlamlı ve görevli parçalara ayrılamayan dil ögeleri

-2. Başka dillerden alınmış dil ögeleri olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür (Alyılmaz, 1994, s. 2).

2.1.1. Türkçe Olduğu Bilinen Daha Küçük Anlamlı ve Görevli Parçalara Ayrılmayan Dil Ögeleri

neng: eşya, nesne; asla, hiçbir suretle, ... gelince (EUTS)

tsun tsun sinar uvşanur **neng** bat kılı umaz: *Parça parça olur ufalanır; hiç fenalık edemezler* KU 28.

üç: üç (EUTS)

kurtulur .. taķı yime birük bu **üç** ming uluğ ming: ... *kurtulur ve yine bu sayısız (üç bin büyük bin)...* KU 29.

ne: ne, hangi, nasıl (EUTS)

tengrim ikileyü ayıtı teginür men bu bodisvt **ne** için **ne** tıtağın kuanşı im pusar tip atantı tenğri: *Tanrım saygıyla bir daha soruyorum: Bu bodhisattva ne için, ne yüzden Kuanşı İm Pusar diye adlandırıldı?* KU 173-174.

ķara: kara (EUTS)

taluy içinteki **ķara** yil kelip kemisin tokıp yekler ergüsü otruğlarında ölüm yirke tegürser .. aning: ... *denizde kara yel çıkıp gemilerini parçalayıp (onları insan yiyen) devlerin bulunduğu yere, adalarına (yani) ölüm yerine götürse onların...* KU 20-22.

ün: ses, seda, ün (EUTS)

ün eşidgüçi tip atantı / ki inçe: *Ses işiten diye adlandırıldı. Böyle dense asil... dese 'işitmeye muktadir' demektir* KU 4a.

sav: kâinatın adı; söz, haber, şöhret (EUTS)

bu **sav** atlığ yir suvda yoriyur tınığlarığ kutğarur .. asığ tusu kıılır .. anın kamağ tınığlar ayayu ağırlayı tapını udunu atayı tutmuş kergek alķuķa korķunçsuz buşı birgüçi: *Bu sav adlı yeryüzünde yaşayan / dolaşan canlı varlıkları kurtarır, fayda sağlar* KU 151-153.

ķişi: ķişi, insan (EUTS)

ol ķişiğ ölürgeli örletgeli saķınsar anğar utru kuanşı im pusar atın ursar ol kamağ yekler ol **ķişi** tapa ķingırtı yavlaķ közin körü umağaylar anı taķı ne timiş kergek kim ol ķişiğ ölürü usar .. azu adın kor yas kıılı usar: *O kimseyi öldürmeyi, eziyet etmeyi düşünseler, (o kimse) onlara karşı Kuanşı İm Pusar adını tutsa o kimseye kızgın ve kötü bakışlarla bakamazlar; nerede kaldı ki bu bütün devler, o kimseyi öldürebilsin veya (ona) türlü / ayrı ayrı zarar ve ziyan verebilsinler* KU 31-35.

alp: yiğit, cesur; şiddetli (tehlike); güç, zor, müşkül (EUTS)

saķınsar ertingü **alp** erür .. birük ol sartbav satığçılar uluğı ol kalın satığçılarka inçe tip tiser sizler kamağ korķmanğlar arığ süzük kırtgünç köngülin kuanşı im pusar atın atanğlar .. ol bodisvt sizlerke korķunçsuz: *Düşünse bu çok güç olur. Fakat bu kervan başı yani satıcıların büyüğü, bu kalabalık satıcılara şöyle dese: 'Siz hiçbiriniz korkmayın! Temiz, duru, imanlı gönül ile Kuanşı İm Pusar adını anınız* KU 48-52.

suv: su; Merrih, su yıldızı (EUTS)

noş teg tatığlığ yağmur **suv**ın yağıtıp yalañguķlarınğ nızvanı otın üçürür siz bu bodisvt soğançığ ünlüğ: *Siz noş gibi tatlı yağmur suyunu yağdırır, canlı varlıkların hırs ateşini söndürürsünüz. Bu bodhisattva tatlı seslidir* KU 202-203.

öd: zaman, vakit (EUTS)

titir .. ming tümen klp **öd** nomlasar taķı alķınmağay kuanşı im pusar atın atamış oğrinta edgü kıılınçlığ asığı: *Sayısız (söz anl. 10.000.000) devirler boyunca (dini) öğretse de azalmaz (yani amellerin farksız oluşu değişmez), Kuanşı İm Pusar adını andığı sıradaki amelin faydası işte böyledir* KU 94-95.

ba-: bağ- (KBS)

yazuksuzun yana yoğıla kelip kınlıkta kirip **ba-** ... mış bağda buğağuda yatıp emgek emgenser ol: ...işlemesin, gene (de) sanık olarak tutulup hapse girse, bağ ve kösteğe vurulup ıstırap çekse bu... KU 37-38.

u-: -a bilmek, muktedir olmak (EUTS)

tsun tsun sinar uvşanur neñg bat kılu umaz: ...parça parça olur, ufalanır; hiç fenalık edemezler... KU 28.

2.1.2. Başka Dillerden Alınmış Dil Öğeleri

Uygur Dönemi'nde Çince'den geçen kelimeler din, askerlik, yönetim, ölçü, tartı ve edebiyatla ilgili olduğu gibi Hintçeden alınma kelimeler de aracılık vasıtasıyla kısmen değiştirilmiştir. Bunlar özellikle Budizmle ve Budizm görüntülü doğu Manihaizmiyle ilgili kavramlardır (Gabain, 1988, s. 42).

namo (< Skr. **namas**): tanzim, hürmet, saygı⁵ (AEDPL)

satığçılar eşidip tüzü bir ünin **namo** kuanşi im pusar tip atamışta ol kamağ satığçılar ol kalın erüş yağı yavlaқта ozar kırtulurlar: *Saticılar (bu sözleri) işitip hepsi bir ağızdan: 'Kuanşi İm Pusar'a saygı!' diye seslendiklerinde bu bütün satıcılar o kalabalık yol kesicilerden geçer kırtulurlar* KU 55-57.

nom (< Soğd. **nom**. Yun. **nomos**): Kanun, din, akide, inanç, dua, dinî eser⁶ (EUTS)

yonyur tınlıglarğa asıg tusu kıılır **nom** nomlayur alı çevişi neteg erki .. teñgri burkan inçe tip yarlıkadı alkıncısız: *Yaşayan canlı varlıklara fayda sağlar, dini öğretir. Başvurduğu usulleri, çareleri nelerdir acaba?* KU 99-100.

şlok (< Skr. **şloka**): şiir, nazım, vezin⁷ (EUTS)

teñgrim ikileyü ayıtı teginür men bu bodisvt ne üçün ne tıltağın kuanşi im pusar tip atantı teñgri burkan yime **şlok** taqşutın inçe tip kiginç yarlıkadı: *Tanrım, saygıyla bir daha soruyorum. Bu bodhisattva ne için, ne yüzden Kuanşi İm Pusar diye adlandırıldı? Tanrı Burkan yine beyitlerle şöyle cevap vermek lütfunda bulundu* KU 173-175.

erdni (< Skr. **rantā**): cevher, kıymeti olan her madde ve şey (EUTS)

tümen tınlıglar altun kümüş **erdni** monçuk satıgsız erdniler tilegeli .. taluy ögüzke kirser: *Canlı varlıklar altın gümüş, mücevher, boncuk (ve) baha biçilmez değerli şeyleri aramak için deniz (veya) ırmağa girseler...* KU 18-19.

⁵ 'namo' kelimesi Kuanşi İm Pusar'ın başında ve sonunda dua gibi kalıp ifadeler şeklinde kullanılmaktadır: namo but namo drm namo sañg (Burkana saygı! Dine saygı! Cemaate saygı!). Dilimize Farsça yolu ile geçmiş olan نماز (namâz) ile kök ve anlam bakımından aynıdır (Tekin, 2019, s. 25).

⁶ Geleneksel Türk dinî inancına mensup olan Türkler, din kavramını ifade etmek üzere "drm", "nom", "den" ifadelerini kullanmışlardır. (...) Ancak genel olarak Türkler, din için "den" kelimesini esas almışlardır. Uygur Türkleri arasında din ve mezhebi ifade etmek üzere "din" kelimesinin kullanılması da bu düşünceyi doğrulamaktadır (Küçük, 2015, s. 4; Küçük, 2017, s. 5).

⁷ Aslı Sanskritçe olan şlok (< śloka) kelimesinin Türk muhitinde aldığı şekiller, birçok diğer yabancı kelimelerde de olduğu gibi henüz tam olarak tespit edilmiş değildir (Arat, 2007, s. 17).

prit (< Skr. **preta**): hayal (EUTS)

ünüg anta oğ eşidür tamu **prit** yılkı ajunta özi kirip emgeklerinte ozğurur kuanşı im pusar tınlıgırlarığ qolulamış çın kirtü qolulamak titir .. arığ turuğ qolulamak: *Sesi hemen işitir. Cehennemlikler, açlık çeken ruhlar ve hayvanlar dünyasına girer, (onları) acılardan kurtarır. Kuanşı İm Pusar'ın canlı varlıkları (kurtarmaya) ant içmesi gerçek bir ant içmedir; temiz, berrak bir ant içmedir* KU 191-193.

tsuy (< Çin. **tsui**): günah, suç, kabahat (EUTS)

yalanguklar kögüzin yarutır siz mening yime kararımın yarutı birzün **tsuyumta** yazuqumta boşuyu birzün tüzü: *Canlı varlıkların bütün hepsinin kavrama (gücünü) aydınlatırsınız. Benim de karanlığımı (yani bilgisizliğimi) aydınlatın (yani gidersin), suçlarımdan (beni) kurtarsın. Bütün...* KU 199-200.

q(a)lp (< Skr. **kalpa**): devir, çağ, zaman (EUTS)

titir ming tümen **qlp** öd nomlasar taqı alqınmağay kuanşı im pusar atın atamış oğrinta edgü qılınçlığ asıgı: *Sayırsız / on milyon devirler boyunca (dini) öğretse de azalmaz (yani amellerin farksız oluşu değişmez.). Kuanşı İm Pusar adını andığı sıradaki amelin faydası...* KU 94-95.

turqaru (< Moğ. **torqaru**): hep, durmadan; sür git (EUTS)

bodisvt kuanşı im tip atanur .. taqı yime kim qayu tınlıg kuanşı im (pusa)r atın uzun **turqaru** a(tasar) tünle küntüz atayu tutsar antağ: *Bodhisattva, Kuanşı İm diye adlandırılır. Herhangi bir canlı varlık Kuanşı İm Pusar adını her zaman ansa, geceli gündüzlü (adını) durmadan ansa, o sırada...* KU 13-15.

ajun (< Soğd. **zun**): hayat, mevcudiyet, dünya (EUTS)

ünüg anta oğ eşidür tamu prit yılkı **ajunta** özi: *Sesi hemen işitir. Cehennemlikler, açlık çeken ruhlar ve hayvanlar dünyasına özü...* KU 191.

2.2. Gövde Hâlindeki Ögeler

Kök hâlindeki kelime üzerine yapım / türetim ekleri getirilerek gövde hâline dönüştürülebilir. Yeni kelimeler türetilirken köklere ekler eklenir. Bu ekleme sırasında kökler değişmez, köklerle ekler açık şekilde ayırt edilebilir (Ergin, 2013, s. 8). Yapım ekleri, yapı bakımından sondan eklemeli bir dil olan Türk dilinde, yeni kelimeler türetirken vazgeçilmez unsurların başında gelirler (Öztürk, 2011, s. 431). Ekler getirildikleri tabanlar ile türettiği tabanlar göz önüne alındığında dört bölüme ayrılırlar:

1. Fiilden fiil yapım ekleri
2. İsimden fiil yapım ekleri
3. İsimden isim yapım ekleri
4. Fiilden isim yapım ekleri (Alyılmaz, 1994, s. 5).

2.2.1. Fiilden Fiil Yapım Ekleri ile Yapılan Kavram İşaretleri

-1. /-mA-/

Fiilden olumsuz fiiller yapan -mA- ekinin kaynağı hakkında değişik görüşler ileri sürülmektedir. Şinasi Tekin, ek hakkında şunları kaydeder: "... 1. Türkçede -ma- olumsuzluk eki vurguyu kabul etmediğine ve bir önceki heceye attığına göre müstakil bir kelimedenden türemiştir. 2. Bu müstakil kelime, Hind-Avrupa dil ailesinin bir uzak üyesi ve Orta Asya'da yüzyıllar boyu eski Türklerle birlikte yaşamış olan Toharların dilindeki ma olumsuzluk edatıdır. İşte bu Toharca ma olumsuzluk edatından ekleşerek Türkçeye girmiştir" (Alyılmaz, 1994, s. 5).

G. J. Ramstedt ise, -m ile teşkil edilen isimlere Ural dillerindeki e-, Tunguzca'da a- / e- olumsuzluk fiilinin çekimli şekillerinin getirilmesiyle oluştuğu görüşündedir. A. N. Kononov -ma- / -me- olumsuzluk ekinin yapısını, fiillerin -a / -e veya -ı / -i ekli zarf-fiil şekillerinden sonra a- / e- olumsuzluk fiilinin -ma(n) / -me(n) ekli zarf-fiil şeklinin getirilmesiyle oluştuğunu ileri sürmüştür: al-a a-ma > alama orta hece düşmesi ile alma ve buradan -ma- / -me- eki ortaya çıkmıştır. Talat Tekin -ma- / -me- olumsuzluk ekinin yapısı hususunda Ramstedt'in görüşünü benimsemekte ve çeşitli kanıtlarla bu görüşü açıklığa kavuşturmaktadır (Eraslan, 2012, s. 110).

kıl-ma-: yapma, yaratma vücuda getirme (KBS)

(körtgürü)p tınlıglarkça asıg tusu **kılma**kı biş otuzunç: ...canlı varlıklara fayda sağlaması(ndan bahseden) [*Asil Dinin Nilüfer Çiçeği'nin*] yirmi beşinci bölümü KU 3.

unut-ma-: unutmama (KBS)

kamağ yalañuğklar ayayu ağırlayı tutmuş kergek kim tünle küntüz **unıtmasar** .. takı yime kim kayu tişi: *Bütün insanların, (onu) gece gündüz unutmamaları için (ona) daima saygı göstermeleri gerekir* KU 72-73.

una-ma-: razı olmama- (KBS)

titir... kuansı im pusar algalı **unamadı** .. alkınçsız kögüzlüg: ...*Kuanşi İm Pusar almaya razı olmadı. Tükenmez gönüllü...* KU 159.

alkın-ma-: bitme-, tükenme-, azalma-, eksilme-, kaybolma- (EUTS)

titir .. miñg tumen klp öd nomlasar taķı **alkınmağay** kuansı: ...*sayısız devirler boyunca (dini) öğretse de azalmaz (yani amellerin farksız oluşu değişmez)* KU 94.

-2. /-d-/

Canlılığını yitiren bu ek genellikle kök fiillere gelir ve anlamı kuvvetlendirir (Alyılmaz, 1994, s. 5).

yige-d-: yükselt- (EUTS)

yige**d**miş ünlüg titir .. anı üçün turķaru atamış: ...*en üstün seslidir. Bu yüzden durmadan (adının) anılması...* KU 205.

ķuta-d-: kula-, saadet ver-, bahtiyat et- (EUTS)

inçe tip ötüg ötünti .. kim kayu tınlıg bu kuansı im pusar erdemın bğülenmekin **ķutadma**kın eşidser atın: ...*kabiliyetini, büyü gücünü (tabiatüstü bilgi=vidyā) ve canlı varlıkları mesut etmesini işitse adını...* KU 215.

-3. /-°K-/

Şinasi Tekin'in fonksiyonu kesin olarak bilinmeyen ve aşağı yukarı kökün manasına gelen ekler arasında zikrettiği ek, kuvvetlendirme işlevi bulunan fiilden fiil yapma ekidir (Gabain, 1988, 59; Eraslan, 2012, s. 110).

al-**ķ-**: bitir-, azal- (ETG)

siz al**ķ**ınçsız köküzlüg bodisvt inçe biling uķung: *Siz tükenmez gönüllü bodhisattva, işte bunu böyle bilin, anlayın ki...* KU 59.

-4. /-°n-/

Geçişli fiil kök veya gövdelerinden ya edilgen (pasif) veya geçişsiz dönüşlü fiiller yapar (Alyılmaz, 1994, s. 7).

öt-**ün-**: yalvar-, dua et-, say-, sun- (EUTS)

bodisvt tengri burķanka inçe tip ötüg ötünti tengrim: *Tanrı Burkan'a şöyle (bir) soru sordu...* KU 97.

tap-**ın-**: hürmet et-, tapın- (EUTS)

teringrek ol .. klp ödün qolulasar bilgülg ermez kolti sanınça burķanlarķa tapınp .. antıķa qut qolmış: ...sayısız Burkanlara tapındığı, (canlı varlıklar için) ant içip rahmet dilediği devirleri saysalar, (sonuç) kavranamaz KU 178-179.

-5. /-°r-/

Yaptırma işlevi bulunan fiilden fiil yapma ekidir. Ünlülü şekiller -r- den genişlemiş olmalıdır. Buna sebep de her fiil tabanına her ekin getirilemez olmasıdır (Eraslan, 2012, s. 111).

öl-**ür-**: öldür- (EUTS)

yilvikip ağukup ölürgeli saķınsar yana ol oķ kıltacıķa: *Bir kimse (canlı varlıklara) büyü yapıp (onları) zehirlemeyi, öldürmeyi düşünse de o kimseye saldırır* KU 184-185.

teg-**ür-**: getir- (ETG)

ergüsi otruglarında ölüm yirke tergürser .. anıng: ...bulunduğu yere, adalarına (yani) ölüm yerine götürse (ve) onların... KU 21.

-6. /-KUr-/

Fiilden ettirgen fiiller yapmaktadır (Alyılmaz, 1994, s. 8). Şinasi Tekin, ekin -*k- ür şeklinde de düşünülebileceğini belirtmiştir (Eraslan, 2012, s. 112).

tur-**gur-**: durdur-, diktir-, rekzetme- (EUTS)

burķan qutınga kõngül turğurdılar .. : *Burkanlığa inandılar (söz anl: gönül yükselttiler), iman getirdiler* KU 221.

kört-**gür-**: görün- (EUTS)

körkin körtgürür nomlayur qutğarur birük pratikabutlar: ...kılığına girerek görünür, (dini) öğretir, kurtarır. Pratyekabuddhaların... KU 104.

-7. /-°ş-/

Birlikte yapma ve tekerrür ifadesi veren fiilden fiil yapma ekidir. Harekete katılanlardan ikisi de aktif veya biri aktif biri pasif olabilir (Gabain, 1988, s. 60; Eraslan, 2012, s. 112). İşteşlik ekidir (Şen, 2016, s. 65).

ül-üş-: hisse, pay, parça, bölüm, kısım (EUTS)

birmiş erdnilig küntegüg alıp iki ülüş kıltı bir ülüşin: ...verilmiş olan, değerli taşlarla bezeli gerdanlığı aldı, ikiye böldü. Bir parçasını... KU 167.

-8. /-°t-/

Fiilden ettirgen fiil yapmaktadır (Alyılmaz, 1994, s. 8).

eğsü-t: eksilt-, azalt- (EUTS)

tapığın uduğun egsütmeser aşın içgüsin tonın tonangüsün: ...saygı ve bağlılığını eksiltme; yiyeceğini içeceğini, giyimini kuşamını... KU 86.

yaru-t-: aydınlat-, parlat-, görün- (EUTS)

yarutı birzün tsuyumta yazukumta boşuyu birzün tüzü: ...aydınlatsın (yani gidersin), suçlarımdan (beni) kurtarsın. Bütün... KU 200.

örle-t-: kızdır-, hiddetlendir-, incit- (EUTS)

ol kişig ölürgeli örletgeli saşınsar angar: O kimseyi öldürmeyi, eziyet etmeyi düşünseler, (o kimse) onlara... KU 31.

-9. /-°z-/

Seyrek görülen bir ettirgenlik ekidir.

ud-uz-: sevk et-, götür-; takibe mevbur kıl- (EUTS)

ağır yükler birle ol yağılar ara uduzup iltgeli: ...ve) ağır yükler ile bu yol kesiciler arasından geçirip götürmeyi... KU 47.

-10. /-GAR-/

Seyrek kullanılan ve geçişli fiiller türeten fiilden fiil yapma ekidir (Eraslan, 2012, s. 109).

kut-ğar-: kurtar- (EUTS)

körkin körtgürür nomlayur kutğarur birük pratikabutlar: ...kılığına girerek görünür, (dini) öğretir, kurtarır. Pratyekabuddhaların... KU 104.

2.2.2. İsimden Fiil Yapım Ekleri ile Yapılan Kavram İşaretleri

-1. /+A-/

til+e-: dile-, iste- (EUTS)

satıgsız erdniler tilegeli .. taluy ögüzke kirser: ...paha biçilmez değerli şeyleri aramak için deniz (veya) ırmağa girseler (ve)... KU 19.

kor+a-: çıkar-, kaldır-; kaybet-, ziyan et-, azal- (EUTS)

övkesi korayur .. ögrünçülüğ köngüllüğü bolur: ...öfkesi azalır, gönlü neşeli olur KU 65.

-2. /+KA-/

em+ge-: sıkıntı çek-, zahmet çek- (KBS)

... -miş bağda bukağuda yatıp emgek emgenser ol: ...bağ ve kösteğe vurulup ızdırıp çekse bu... KU 38.

-3. /+IA-/

Bu dönemde yaygın kullanılan ve daha ziyade yapmak ifade eden isimden fiil yapma ekidir (Eraslan, 2012, s. 115).

nom+la-: vaaz et-, öğüt ver-, ders ver-, öğret- (EUTS)

vçirpanlar körkin körtgürü nomlayur kutgarur: *Vajrapāñiler kılığına girerek görünür, (dini) öğretir, kurtarır* KU 147.

kol+la-: düşünceye dal-, derin derin düşün-, mülahaza et-, yemin et- (EUTS)

kolulamışı çin kirtü kolulamak titir .. arığ turuğ kolulamak: ...*(kurtarmaya) ant içmesi gerçek bir ant içmedir; temiz, berrak bir ant içmedir* KU 193.

-4. /+rA-/

kuv+ra-: Bir araya getir-, topla- (EUTS)

erdemın nomlayı vıdyag kılmişın eşıdıgı kuvragda sekız: ...*kabiliyetini anlattığı ve büyü gücünü açıkladığını işiten topluluktaki...* KU 219.

-5. /+Ad-/

Genellikle olmak bazen de yapmak ifade eden isimden fiil yapan birleşik ektir⁸ (Eraslan, 2012, s. 113). A. V. Gabain bu eki, -t yaptırma eki ile +a- isimden fiil yapma ekinden meydana gelen +at- ile karıştırmamak gerektiğini söyler (Gabain, 1988, s. 48).

kut+ad-: mutlu olmak (EUTS)

kuanşı im pısar kutadmak erdemi antağ kasinçıg uluğ: *Kuanşı İm Pısar'ın mesut etme gücü (işte) böyle çok büyüktür* KU 60.

yig+ed-: yükselt-, yücelt, galebe çal-, üstün gel- (EUTS)

yigedmiş ünlüg titir .. anı üçün turçaru atamış: ...*en üstün seslidir. Bu yüzden durmadan (adının) anılması...* KU 205.

-6. /+I-/

öl+i-: nelen- (ETG)

uluğ suvka kirser ölimegey sıgta tegip öngey .. taķı yime ming: ...*bir denize girse (ve Kuanşı İm Pısar adını çağırırsalar) islanmaz ve sığ (bir yere) ulaşıp çıkar ve yine sayısız (söz anl. 10.000.000)...* KU 17.

⁸ İşlekliliğini kaybetme eğilimi gösteren bazı ekler kalıplaşma yoluna gider. Ayrıntılı bilgi için bk. Korkmaz, 2018, s. 72-75.

-7. /+Ar-/

Daha ziyade renk adlarında kullanılan ve geçişsiz fiil teşkil eden isimden fiil yapma ekidir (Eraslan, 2012, s. 113).

qara+ar-: karar- (EUTS)

yalanguqlar kögüzin yarutır siz mening yime qararığmın: ...canlı varlıkların bütün hepsinin kavrama (gücünü) aydınlatırsınız. Benim de karanlığımı (yani bilgisizliğimi)... KU 199.

-8. /+KAr-/

Yapmak ifade eden isimden fiil yapma ekidir. Şinasi Tekin, ekin birleşik ek olduğu görüşündedir; +KAr- <+K-Ar- (Eraslan, 2012, s. 114).

töz+ker-: temeli ol-, temelleştiril- (ETG)

teringrek titir ağlaq tözkerinçsiz erdemi ol erür qanta: ...daha derindir. (İşte) yüksek, anlaşılması güç kabiliyeti budur. (Adımı) nerede... KU 210.

2.2.3. Fiilden İsim Yapım Ekleri ile Yapılan Kavram İşaretleri

-1. /-A/

Arkaiktir. Eşsesli zarf fiil ekinin aynısıdır. Zamanla zarf-fiil eki fonksiyonunu kaybetmiştir (Alyılmaz, 1994, s. 11).

yan-a: yine, tekrar, ve, yeniden, dahi, fazladan (EUTS)

yazuqsuzun yana yoqıla kelip qınlıqta kirip ba-: ...işlemesin, gene (de) sanık olarak tutulup hapse girse bağ... KU 37.

tap-a: doğru, yönelmiş, yöneltmiş, karşı (EUTS)

utru kuansı im pusar atın ursar ol qamağ yekler ol kişi tapa qıngırtı yavlaq közin körü umağaylar anı taqı ne timiş kergek kim ol kişig ölürü usar .. azu adın qor yas kılı usar ..: ...karşı Kuansı İm Pusar adını tutsa o kimseye karşı kızgın ve kötü bakışlarla bakamazlar; nerede kaldı ki bu bütün devler, o kimseyi öldürebilsin veya (ona) türlü zarar ve ziyan verebilsinler... KU 32-35.

ög-e: vekil, nazır, hekim; ün, şöhret (EUTS)

nomlayur qutğarur .. birük adın adın öge bilge atlığ yüzlüg: ...(dini) öğretir, kurtarır. Çeşitli meşhur, hakim, asil, saygıdeğer... KU 136.

-2. /-KA/

Fiilden sıfat yapmaktadır (Alyılmaz, 1994, s. 11).

bil-ge: bilge, akıllı (EUTS)

biliginte kiter kögüzi bolur yaruq bilge alqınçsız kögüzlüg bodisvt kuansı im pusarınğ: ...ve bilgisizlik gider, gönlü parlak ve hakim olur. Tükenmez gönüllü Bodhisattva Kuansı İm Pusar'ın... KU 69.

öv-ke⁹: akciğer; öfke, hiddet, kızma (EUTS)

övk⁹esi korayur .. ögrünçülüg köngüllüg bolur: ...öfk⁹esi azalır, gönli neşeli olur KU 65.

-3. /-nç/ (< / -°n-ç/)

Aslında -n- ve -ç'den oluşan birleşik bir ektir. Bazı teşkillerde -n- nin dönüşlülük eki olduğu açıktır (Eraslan, 2012, s. 107).

kirtgü-nç: inançlı, imanlı (EUTS)

süzük kirtgünç köngülin kuanşi im pular: ...imanlı gönül ile Kuanşi İm Pular... KU 51.

örgü-n-ç: sevinç (ETG)

övk⁹esi korayur .. ögrünçülüg köngüllüg bolur: ...öfk⁹esi azalır, gönli neşeli olur KU 65.

korç-unç: korkma, ürkme (EUTS)

ol kalın yağı yavlağ ara kalın satıçılar yolayı ertgeli saınsar korçunçluğ: ...bu bir sürü yol kesici arasından bir çok satıcı yola çıkıp geçmeyi düşünseler korkup... KU 43.

kıl-in-ç: iş, icraat, amel (EUTS)

edgü kılınç utlısı ertingü öküş titir .. tenğri tenğrisi: O iyi amellerinin sonucu (mükâfati) pek çoktur KU 217.

-4. /-°G/

W. Bang, -g ekinin çok eski bir fiilden isim yapma eki olduğunu tasrih etmiştir. Şinasi Tekin, ekin tek fonksiyonlu ve çok kullanılan bir ek olduğunu belirterek, “Sonuna geldiği fiilin gösterdiği hareketin neticesini, daha çok aktif olarak ifade eder” demektedir (Eraslan, 2012, s. 105).

bil-ig: bilgi, hikmet; akıl (EUTS)

biligi küçlüğ erser kuanşi im pular atın: ...kuvvetli olur da (ve bu canlı varlık) Kuanşi İm Pular adını... KU 62.

arı-ğ: temiz, arı, saf, kusursuz, mukaddes (EUTS)

inçe tip tiser sizler kamağ korçmanğlar arığ: ...şöyle dese: ‘Siz hiçbiriniz korkmayın! Temiz, duru... KU 50.

ay-ığ: kötü, fena, hile (EUTS)

tegir .. ayığ irinç yarlığ umuğsuz inağsız emgeklig: ...saldırır. Sefil, acınacak hâlde olan, umutsuz, ızdırap çeken... KU 185.

tap-ığ: tapma, perestiş etme, hürmet (EUTS)

kuanşi im pularka tapığ uduğ ayamak çiltemek atamak: Kuanşi İm Pular’a saygı ve hürmet göstermek, (onu) anmak... KU 79.

⁹ “övke” ifadesi Marcel Erdal’a göre “akciğer” anlamındadır (Eraslan, 2012, s. 105).

te-**g**¹⁰: gibi, tek, benzer, tıpkı (EUTS)

köngülteki teg körkle kıtluğ ülüglüğü ırı oğul kelürür...: ...*gönlüne göre güzel, mesut (bir) erkek çocuğu (dünyaya) getirir* KU 76.

-5. /-I/

Eşsesli zarf fiil ekinin aynısıdır. Ancak zamanla zarf fiil eki fonksiyonunu kaybetmiştir (Alyılmaz, 1994, s. 12).

tağ-ı: dahi, ve, kaldı ki, nihayet, bundan başka (EUTS)

titir tağı yime (kim) kıyü tınlıg amranmak uvutsuz: ...*ve yine herhangi bir canlı varlığın sevme hayâsızlığı*... KU 61.

kal-ı: artık, arta kalan (ETG)

köğüzlüğü bodisvt ulatı tenğrili kişili kalın kıvrağka: ...*gönüllü Bodhisattva ile büyük Tanrı ve insanlar topluluğuna*... KU 164.

-6. /-GUçI/ (</-GU+çI/)

Daha ziyade fail ismi yapmaktadır (Alyılmaz, 1994, s. 13).

eşid-**güçü**: işiten, duyan (EUTS)

ün eşid**güçü** tip atantı //ki ... ince: '*Ses işiten*' diye adlandırıldı. Böyle... KU 4a.

-7. /-°K/

Genellikle sıfat yapar (Alyılmaz, 1994, s. 13). Şinasi Tekin, ek için sonuna geldiği fiilin gösterdiği hareketin neticesini daha çok pasif olarak ifade ettiğini söyler (Eraslan, 1994, s. 106).

yaz-**uğ**: suç, günah, hata, kusur (EUTS)

kıyü tınlıg beglerde ağır yaz**uğ**luğ bolup tutup: ...*herhangi bir canlı varlık, beylere karşı suç işlese (onu) tutup*... KU 26.

yo-**ğ**: yok, kötü, fena (EUTS)

yoğsuz bolmaz .. anı için kamağ yalangğklar alkuğun: ...*boşa gitmez. Onun için bütün canlı varlıkların hepsinin*... KU 81.

ad(ır)-**uğ**: farklı, başka başka, çeşitli, ayrı ayrı (EUTS)

asığ tusu kılu kıtğarur .. ad**uğ** ad**uğ** etüz körtğürüp: ...*fayda sağlar, (onları) kurtarır. Çeşitli kılıklara girip*... KU 150.

emge-**k**: ıstırap, acı, zahmet (EUTS)

teğir .. ayığ irinç yarlıg umuğsuz inağsız emgeklig: ...*saldırır. Sefil, acınacak hâlde olan, umutsuz, ızdırap çeken*... KU 185.

sizi-**k**: kuşku, şüphe (EUTS)

kergek atamış sayu sizik kılmanglar .. emgekte ara: ...*gerektir. Her anılışında, ızdıraplarımız arasına*.... KU 206.

¹⁰ "te-g", te- fiilinin üstüne gelen -g fiilden isim yapma ekiyle oluşan dört eski edattan biridir (Akalm, 2011, s. 31).

-8. /-°KI/

er-**ki**¹¹: iyi, artık; acaba, herhâlde¹² (EUTS)

çevişi neteg er**ki** .. tengri burkan inçe tip yarlıkadı alkınçsız: ...başvurduğu usulleri, çareleri nelerdir acaba? Tanrı Burkan şöyle buyurdu... KU 100.

-9. /-°I/

Moğolca ile ortak olup seyrek kullanılan ve fail ismi teşkil eden fiilden isim yapma ekidir (Eraslan, 2012, s. 106).

ti-**I+e-**: dile, iste- (EUTS)

tınlığ ırı oğul tileser kuanşi im pusarka tapını: ...(bir) erkek çocuğu dilese Kuanşi İm Pusar'a saygıyla tapınır KU 74.

ku-**I**: kul, köle (EUTS)

kut kolar men kulığıya uluğ yarlıkançuçı kollarlamak biligin: zavallı rahmet dilerim. Çok acıyan ant içme bilgisi ile... KU 196.

tüke-**I**: tam, tamamıyla, iyi bir hâlde (EUTS)

tükel öz yirinte (barur)lar .. anı üçün bu bodisvt: ...sağ salim kendi yerlerine varırlar, onun için bu Bodhisattva... KU 24.

-10. /-°m/

öl-**üm**: ölüm (EUTS)

atayu tapını udunu katarılsar ölüm küninge tegi atayu: ...anmaya, (onlara tapınmaya çalışsa ölüm gününe kadar (adını) anıp... KU 85.

talı-**m**: hırsız, yırtıcı, yağma, cenk (EUTS)

birük tengriler yekler lular gantarlar gintirviler asurlar talım kara kuşlar: Tanrıların, ejderlerin, cinlerin, kudretli devlerin, altın kanatlı efsanevi kuşların... KU 142.

-11. /-°n/

uz-**un**: uzun, daimî (EUTS)

tınlığ kuanşi im (pusa)r atın uzun turkaru: ...canlı varlık Kuanşi İm Pusar adını her zaman... KU 14.

-12. /-p/

ko-**p**: çok, hep, bol (EUTS)

etüzin körser sakınmışı teginmişı yoksuz bolmaz kop türlüğ: ...vücudunu görse tasarladığı, saygıyla dilediği şey (yani kurtuluş) boşa gitmez KU 181.

¹¹ M. Erdal erki edatının yapısını er-ki olarak -ki fiilden isim yapma yapım ekine bağlamıştır. er(ür)+ki olarak gösterenler de vardır (Eraslan, 2012, s. 105).

¹² erki: belki (Gabain, 1988, s. 264).

-13. /-°ş/

bus-**uş**: keder, dert, kaygı (EUTS)

busu**ş**luğ erser yana ol biş yüz satağçılarda bir: ...*sıkıntıya düşseler yine bu beş yüz satıcıdan bir...* KU 44.

yara-**ş**: yaradılış, tabiat (EUTS)

erser kuansı im pusar ol tınlıglarkā alkuğa yara**ş**ı etüz körkin: ...*iseler Kuansı İm Pusar o canlı varlıklara, herbirine, uygun (birer) kılığa girerek...* KU 144.

-14. /-°t/

sa-r-**t**: kervan, tüccar, satıcı (EUTS)

sa**ğ**ınsar ertingü alp erür .. birük ol sart**av**: ...*düşünse bu çok güç olur. Fakat bu kervan başı (yani)*... KU 48.

-15. /-(y)U/

öt-(ü)r-**ü**: sonra, için, o zaman (EUTS)

udunu teginip atın üzüksüz atasar ö**trü**: ...*uyar, adını durmadan anarsa sonunda*... KU 75.

az-**u**: yahut, veya (EUTS)

ö**l**ürgeli az**u** kınağalı sa**ğ**ınsar kılıçı biçgesi kağılı: ...*öldürmeyi veya (ona) işgence etmeyi tasarlasalar kılıç, bıçak (ve) kırbaçları*... KU 27.

2.2.4. İsimden İsim Yapım Ekleri ile Yapılan Kavram İşaretleri

-1. /+KIyA/ /+KInA/

Orhun Türkçesinde +kinya / +kinye, Uygurcada n ağzında +kına / +kine, y ağzında +kaya, +kıya, +kıya, +kıa / +kie, +kıyan / +kiyen şekillerinde geçen ek, pekiştirme, sevgi ve küçültme ifadeli isim, sıfat ve zarflar türetir (Eraslan, 2012, s. 98).

az+**kıya**: azıcık, biraz (EUTS)

erür .. men amtı sizingē az**kıya** nomlayın atın eşidser: *Şimdi ben sizlere bir şeyler anlatayim. Adımı işitse*... KU 180.

kul+**kıya**: zavallı (EUTS)

kut **q**olur men kul**kıya** uluğ yarlıkançuçı **q**olulamağ biligin: ...*zavallı, rahmet dilerim. Çok acıyan ant içme bilgisi ile*... KU 196.

-2. /+IIG/

ögrünçü+**lüg**: sevinçli (EUTS)

övkesi **q**orayur .. ögrünçül**ü**g köngüll**ü**g bolur: ...*öfkesi azalır, gönlü neşeli olur* KU 65.

tın+**lüg**: canlı, ruhlu, insan, yaratık (EUTS)

tınlı**ğ**lar öginte ka**ng**inta ta**q**ı yegrek adasinta tudasinta ara kirür ozgurur al çeviş bilge bilig: *Canlı varlıkların sıkıntıları arasına ana ve babalarından daha iyi girer, kurtarır* KU 186.

erk+**lig**: güçlü, kudretli, bahadır (EUTS)

tiser tözün ... tiser eşidgeli erk**lig**: ...*dense asil... dese 'İşitmeye muktedir'*... KU 5.

-3. /+çI/

Fail ve meslek isimleri türeten işlek isimden isim yapma ekidir. Ek, Moğolcada da fiil ismi teşkil eder (Eraslan, 2012, s. 95).

nom+çI: vaiz (EUTS)

nomçI törüçi körkin körü kırtulğu tınlıglar erser: *Grihapatinin yüzünü görerek kurtulabilecek canlı varlık iseler...* KU 127.

satıg+çI: satıcı (EUTS)

ol kalın yağı yavlağ ara kalın satıgçılar yolayu ertgeli sakınsar kırkunçluğ: *...bu bir sürü yol kesici arasından birçok satıcı yola çıkıp geçmeyi düşünseler, korkup...* KU 43.

-4. /+GI/

İsim ve sıfat mahiyetinde kelimeler türeten isimden isim yapma ekidir. Teşkilin manası, kök manasıyla hemen hemen aynıdır (Eraslan, 2012, s. 97).

ed+gü: iyi (EUTS)

edgü kılnç utlısı ertingü öküş titir .. tengri tengrisi: *...o iyi amellerinin sonucu (mükâfatı) pek çoktur* KU 217.

buka+gu: bukağı, köstek, bağ (EUTS)

şolu yalvara ötünser bağda bukağuda yime (ol) tınlıg boşunur: *...yalvarsa o canlı varlık bağ ve köstekten de kurtulur* KU 40.

-5. /+KI/

İsimden isim ve sıfat yapmaktadır. Aitlik bildirir (Alyılmaz, 1994, s. 16).

içinte+ki: içindeki (EUTS)

altmış iki koti sanı gang ögüz içinteki kum sanınca bodisvtlar atın: *62 koti kadar (620.000.000) Ganj ırmağı içindeki kum sayısınca Bodhisattvalar adını...* KU 84.

öngre+ki: önceki (EUTS)

ol kişi .. edgü kılnçı öngreki kişi edgü kılnçı birle tüz: *...bu kimsenin iyi ameli önceki kimsenin iyi ameli ile aynıdır* KU 92.

-6. /+sIz/ (</+sı-z/)

İşlek bir ektir. Yokluk, olumsuzluk bildiren sıfat yapmaktadır (Alyılmaz, 1994, s. 18). N ağzında +saz / +sez olan ek, +sır / +sir ekinin paralelidir: +sız / +siz < +sı-z / +si-z (Eraslan, 2012, s. 102).

san+sız: sayısız, hadsiz, hesapsız (EUTS)

(tip yar)lıkadı tözünüm birük bu yırtınçüde sansız: *...şöyle buyurdu: 'Asilim, eğer bu yeryüzünde sayısız...* KU 9.

alkınç+sız: eksilmeden, azalmadan, bol, bitmez tükenmez, sonsuz (EUTS)

siz alkınçsız kögüzlüg bodisvt inçe biling ukuğ: *...siz tükenmez gönüllü Bodhisattva, işte bunu böyle bilin, anlayın ki...* KU 59.

bilig+**siz**: bilgisiz, cahil (EUTS)

birü(k) kim ayığ kılnçlığı qararığ biligs**iz** kögüzlüg: *Bir canlı varlık kötü amelli, kararmış ve bilgisiz gönüllü... KU 66.*

-7. /+çU/

yirtin+**çü**: yeryüzü, dünya, âlem (EUTS)

timin bu yirtin**çü**de asiğ tusu kılu yoriyur .. ol ödün: *...bu dünyada kolayca fayda sağlayarak dolaşır. O zaman... KU 170.*

-8. /+çUk/

+çuk / +çük, +çü ve +ok / +ök unsurlarından oluşmuş birleşik bir ektir (Eraslan, 2012, s. 96).

ne+**çük**: nasıl (EUTS)

bu kuanşi im pusar ne**çük**in ne alın çevişin bu çambudvip yir suvda: *Bu Kuanşi İm Pusar nasıl ve ne gibi usullere, çarelere başvurarak bu Jambudvîpa (denen) dünyada... KU 98.*

-9. /+çIG/

Benzerlik ifadesi ile sıfat mahiyetinde gövdeler türeten isimden isim yapma ekidir (Eraslan, 2012, s. 95).

soğan+**çığ**: sevimli, hoş, iyi, muhabbetli (EUTS)

nızvanı otin öçürür siz bu bodisvt soğan**çığ** ünlüg: *...hırs ateşini söndürürsünüz. Bu Bodhisattva tatlı seslidir KU 203.*

adın+**çığ**: başka, seçkin, çeşitli, özel, seçkin (EUTS)

pusar munçulayu taṅg adın**çığ** alp erdemın kamağ tınlıglarğa: *...bütün canlı varlıklara işte bu derece hayret verici seçkin fedakârlık fazileti ile... KU 149.*

-10. /+dAm/

A. Von Gabain ekin yapısını, +tam < +ta-m şeklinde düşünerek +tag ve +taş ile karşılaştırılmaması gerektiğini söyler (Gabain, 1988, s. 46).

er+**dem**: erdem, güç, fazilet, kabiliyet (EUTS)

pusar munçulayu taṅg adın**çığ** alp erdemın kamağ tınlıglarğa: *...bütün canlı varlıklara işte bu derece hayret verici seçkin fedakârlık fazileti ile... KU 149.*

-11. /tUn/

on+**tun** sığar: on cihet, on yön (ETG)

erdemke tıdığsız erür .. ont**un** sığar etüz körtgürür ol: *...gücünün hududu yoktur. On yönde (yani her yerde) görünür KU 189.*

-12. /+IA/

Çok eski bir ek olup ekseriya yüklem ve cümle belirleyicisi ve sıfat olarak kullanılan gövdeler türeten isimden isim yapma ekidir (Gabain, 1988, s. 47; Eraslan, 2012, s. 99).

körk+le: güzel, dilber (EUTS)

köngülteki teg körkle kutluğ ülüglüg urı oğul kelürür...: ...gönlüne göre güzel, mesut (bir) erkek çocuğu (dünyaya) getirir KU 76.

tün+le: geceleyin (EUTS)

a(tasar) tünle küntüz atayu tutsar antağ: ...ansa, geceli gündüzlü (adını) durmadan ansa, o sırada... KU 15.

-14. /+TI/

am+tı: şimdi (EUTS)

tip ötüğ ötünti .. tenğrim biz amtı kuanşı im pusarka: ...dedi ve bir ricada bulundu, Tanrım, biz şimdi Kuanşı İm Pusar'a... KU 155.

2.3. Birden Fazla Anlam Ögesiyle Kurulmuş Genel Anlamlı Dil Ögeleri

Birden fazla anlam ögesiyle kurulmuş genel anlamlı ögeler aşağıdaki şekilde dikkatlere sunulmuştur:

- 1. Belirtisiz isim tamlamaları / birleşik isim grubu
- 2. Niteleme sıfatları + isimden kurulu tamlamalar
- 3. Zarf + fiilden kurulu tamlamalar
- 4. Belirtisiz nesne + geçişli fiilden kurulu tamlamalar (Alyılmaz, 1994, s. 19).

2.3.1. Birleşik İsim Grubu / Belirtisiz İsim Tamlamaları

Belirtisiz isim tamlamaları, iki ismin birbirine ilgi eki olmadan bağlanmasıdır ve birleşik isim grubuna dahildirler. Tamlayan / belirten / yardımcı unsur eksiz durumda yani sıfır biçim birim (Ø), tamlanan / belirtilen / asıl unsur iyelik ekli isimdir. Uygurcada ol ve bu ile ifade edilen adlar, yükleme hâlinin kullanılışında karakteristik bir belirsizlik gösterir (Akalın, 2011, s. 132).

Belirtisiz isim tamlamaları birçok dilde olduğu gibi Türkçede de kavram işaretleme yollarının başında gelir. Bir isim tamlaması yalnız iki isimle kurulur. Bu isimlerden en az biri tamlanan diğer[ler]i tamlayan durumundadır. Alışılmış ifadesiyle “belirtisiz isim tamlamaları” niteleme “belirtili isim tamlamaları” belirtme grubu oluşturur (Gemalmaz, 2010, s. 251).

Eserde bu tamlama türünün görülen örnekleri şöyledir:

burkanlar+Ø körk+i: burkanlar kılığı

pratikabutlar+Ø körk+i: pratyekabuddhalar kılığı

ezrua tenğri+Ø körk+i: şravakalar kılığı

tınlıglar erser kuanşı im pusar ol tınlıglarkça .. **burkanlar körkin** körtgürür nomlayur kutgarur birük pratikabutlar körkin körü kurtulğu tınlıglar erser kuanşı im pusar ol tınlıglarkça **pratikabutlar körkin** körtgürüp nomlayur kutgarur birük şravaklar körkin körü kurtulğu tınlıglar erser kuanşı im pusar ol tınlıglarkça şravaklar körkin körtgürü nomlayur kutgarur .. birük **ezrua tenğri körkin**: *Canlı varlık iseler Kuanşı İm Pusar o canlı varlıklara, burkanlar kılığına girerek görünür, (dini) öğretir, kurtarır. Pratyekabuddhaların yüzünü görerek kurtulabilecek canlı varlıklar iseler Kuanşı İm Pusar o canlı varlıklara*

pratyekabuddhalar kılığına girerek görünür, (dini) öğretir, kurtarır. Şravakaların yüzünü görerek kurtulabilecek canlı varlık iseler, Kuanşi İm Pusar o canlı varlıklara şravakalar kılığına girerek görünür... KU 103-108.

yılı+Ø ajun+Ø: hayvanlar dünyası

ünüg anta oğ eşidür tamu prit **yılı ajunta** özi kirip emgeklerinte özgürür kuanşi im pusar tınlığı: ...sesi hemen ıştır. Cehennemlikler, açlık çeken ruhlar ve hayvanlar dünyasına girer, acılarından kurtarır. Kuanşi İm Pusar'ın canlı varlıkları... KU 191-192.

kün+Ø tengri+Ø: Güneş Tanrısı

yarukunguz **kün tengri** teg: ...ışığınız Güneş Tanrısı gibidir. KU 198.

2.3.2. Niteleme Sıfatları + İsimden Kurulu Tamlamalar

Niteleme sıfatı + isim yapısından oluşan ve nasıllık, nitelik bildiren kavram işaretlerinin (Alyılmaz, 1998, s.19) Kuanşi İm Pusar'da, bir kişi tüm yönleriyle betimlendiği ve tanıtıldığı için çok sık kullanıldığı görülür.

uluğ suv: büyük suv

uluğ ot: büyük ateş

kara yil: kara yel

bilge kişi: hâkim (bir) kişi

uluğ otka kirser **uluğ suv**ka kirser ölimegey sıgta tegip öngey takı .. yime miñg tümen tınlıklar altun kümüş erdni monçuğ satıgsız erdniler tilegeli .. taluy ögüzke kirser taluy içinteki **kara yil** kelip kemisin tokıp yekler ergüsi otruglarınta ölüm yirke tegürser .. anıñ ara bir **bilge kişi** kuanşi im pusar atın atasar: ...büyük bir ateşe girse (yalazı bunları, bu bodhisattvanın kudret ve ilahiliği yüzünden yakamaz). Bir denize (uluğ suv) (ve Kuanşi İm adını çağırırsalar) ıslanmaz ve sığ (bir yere) ulaşıp çıkar. Ve yine sayısız canlı varlıklar altın, gümüş, mücevher, boncuk (ve) paha biçilmez değerli şeyleri aramak için deniz (veya) ırmağa girseler (ve) denizde kara yel çıkıp gemilerini parçalayıp (onları insan yiyen) devlerin bulunduğu yere, adalarına (yani) ölüm yerine götürse (ve) onların arasında hâkim bir kimse Kuanşi İm Pusar adını ansa... KU 16-22.

bilge biliglig yaruğ: hikmetli ışık

yarukunguz kün tengri teg **bilge biliglig yaruğ**unguz kop kamağ: ...ışığınız Güneş Tanrısı gibidir. Hikmetli ışığınız ile canlı varlıkların bütün hepsinin... KU 198-199.

2.3.3. Zarf + Fiilden Kurulu Tamlamalar

Bu tür tamlamalar olumlu ve olumsuz, geçişli veya geçişsiz, fiil kök, köken ve gövdelerinin, nasıllık-nicelik, azlık-çokluk, zaman vs. zarflarıyla birlikte kurdukları genel anlamlı tamlamalardır (Alyılmaz, 1994, s. 21).

kirip kutğar:- girip kurtar-

bu bodisvt kentüni atamış üçün anta oğ eşidür emgeklerinte ara **kirip kutğarur**: Bu bodhisattva kendisini andıkları için hemen ıştır. (İştir ıştırmez) ıstırapları arasına girip (onları) kurtarır KU 10b-11.

antağ kurtul-: böylece kurtul-

emgекligler emgекinte **antağ kurtulur** anı için bu bodisvt kuanşı im tip atanur: *Istırap çekenler ıstıraplarından böylece kurtulurlar; onun için bu bodhisattva, Kuanşı İm diye adlandırılır* KU 12-13.

tegiп ön-: ulaşip çık-

uluğ kirser ölimegey sıgta **tegiп öngey**: *Bir denize girse (ve Kuanşı İm Pusar adını çağırarsalar) ıslanmaz ve sıg (bir yere) ulaşip çıkar* KU 17.

üzüksüz ata-: durmadan an-

udunu teginip atın **üzüksüz atasar** ötrü köngülteki teg körkle kutluğ ülüglüg urı oğul kelürür: *Saygıyla tapınır, adını durmadan anarsa sonunda gönlüne göre kutlu nasıpli (bir) erkek çocuğu (dünyaya) getirir* KU 75-76.

körü kurtul-: görerek kurtul-

birük ezrua teңgri körkin **körü kurtulğu** tınlıglar erser kuanşı im pusar ol tınlıglarkça ezrua teңgri körkin: *...Brahma-devanın yüzünü görerek kurtulabilecek canlı varlıklar iseler Kuanşı İm Pusar o canlı varlıklara, brahma-deva kılığına girerek, görünür, dini öğretir* KU 108-109.

asığ tusu kılu yorı-: fayda sağlayarak dolaş-

kuanşı im pusar antağ uz al çevişin timin bu yirtinçüde **asığ tusu kılu yorıyur**: *Kuanşı İm Pusar kadar kudretli usullere, çarelere başvurur. Bu dünyada kolayca fayda sağlayarak dolaşır* KU 169-170.

2.3.4. Belirtisiz Nesne + Geçişli Fiilden Kurulu Tamlamalar

Belirtisiz nesne + geçişli fiilden kurulu tamlamaların *Kuanşı İm Pusar*'da örneği çoktur. Bu tür kavram işaretlerini / fiil deyimlerini kuruluşları bakımından “olumlu veya olumsuz geçişli bir fiille belirtisiz nesneden kurulu fiil deyimleri” ve “bünyesinde nesne bulunduran bir fiille bünyesindeki nesnenin belirtisiz kullanımından oluşan fiil deyimleri” olarak iki grupta incelemek mümkündür.

2.3.4.1. Olumlu veya Olumsuz Geçişli Bir Fiille Belirtisiz Nesneden Kurulu Fiil Deyimleri

buşı+Ø bir-: sadaka ver-

atın atağlar ol bodisvt sizlerke korkunçsuz **buşı birgey**: *...adını anınız bu bodhisattva size korkusuz¹³ sadaka verecektir* KU 52-53.

oğul+Ø kelür-: erkek getir-

kız+Ø kelür-: kız getir-

kız+Ø tile-: kız dile-, kız çocuğu iste-

köngülteki teg körkle kutluğ ülüglüg urı **oğul kelürür** birük **kız tileser** yime körkle kız kelürür ertingü: *Gönlüne göre güzel, mesut (bir) erkek çocuğu (dünyaya) getirir. Fakat kız çocuğu dilese, yine güzel (bir) kız çocuğu dünyaya getirir* KU 76-77.

¹³ Şinasi Tekin “kurtuluş?” diye okumuştur (Tekin, 2019, s. 20).

kut+Ø kol-: rahmet dile-

nomlayın **kut kolup** ant antıkmış taluy ögüzde tegingrek ol: ...*anlatayım. Canlı varlıklar için rahmet dilemesi, (onları kurtaracağım diye) ant içmesi, denizlerden, ırmaklardan daha derindir* KU 177-178.

2.3.4.2. Bünyesinde Nesne Bulunduran Bir Fille Bünyesindeki Nesnenin Belirtisiz Kullanımından Oluşan Fiil Deyimleri

Bünyelerinde nesne bulunduran fiillerin ikinci bir nesne almaları gerekmez. Fakat anlamı kuvvetlendirmek amacıyla bünyelerinde nesne bulunduran bazı fiillerin nesnenin belirtisiz şekliyle birlikte kullanılarak fiil deyiimi oluşturulduğu görülür (Alyılmaz, 1994, s. 25). Buna nesne tekrarlı fiiller de denir¹⁴.

ant+Ø antık-: ant iç-

nomlayın **kut kolup ant antıkmış** taluy ögüzde tegingrek ol: ...*anlatayım. Canlı varlıklar için rahmet dilemesi, (onları kurtaracağım diye) ant içmesi, denizlerden, ırmaklardan daha derindir* KU 177-178.

emgek+Ø emgen-: ıstırap çek-

yazuksuzun yana yoğıla kelip kınlıkta kirip bamış bağda buğağuda yatıp **emgek emgenser** ol: ...*işlemesin gene (de) sanık olarak tutulup hapse girse bağ (ve) kösteğe vurulup ıstırap çekse...* KU 37-38.

kazganç+Ø kazgan-: kazanç kazan-

birük kız tileser yime körkle kız kelürür ertingü öküş edgü kılınç **kazganç kazganur** .. alku kişike amrak bolur .. kim kayu kişi: *Fakat kız çocuğı dilese, yine güzel (bir) kız çocuğı (dünyaya) getirir. Çok dürüstlikle hayatını kazanır, herkes tarafından sevilir* KU 77-78

ötüg+Ø ötün-: soru sor-

bodisvt tengri burkanka ince tip **ötüg ötünti** tengrim: *Bodhisattva Tanrı Burkan'a şöyle (bir) soru sordu: Tanrım...* KU 97.

atın+Ø ata-: adını an-

burkan yana inçe tip yarlıkadı .. birük tağı bir kişi bir tek kuanşi im pusar **atın atayu** tek bir ödün tapını udunu atayu teginser: *Tanrı Burkan yine şöyle buyurdu: Fakat bir de bir kimse Kuanş İm Pusar adını yalnız bir defa anarak bir kere tapınıp, saygı gösterip (adını) saygıyla ansa...* KU 90-91.

2.4. Özel Adlar (Kişi, Yer, Boy, Kavim... Adları)

2.4.1. Kişi Adları

Metinde kişiler, içinde bulunduğu dinî mensubu da temsil ederek asıl kahramanlar ve yardımcı kahramanlar olarak iki şekilde yer alır. Asıl kahramanlar; alkinçsiz köğüzlüg bodis(a)v(a)t (Skr. akşayamati), kuanşi im pusar (Skr. avalokitesvara), teñri burkan (Skr. buddha). Yardımcı kahraman ise yer tutar bodis(a)v(a)t (Skr. dharanimdhara)'dır (Yıldız, 2019,

¹⁴ Uygur Türkçesi Dönemi eserlerindeki nesne tekrarlı fiillerle ilgili detaylı bilgi için bk. Alyılmaz, *Türkçede Nesne Tekrarlı Fiiller*, 2017.

s. 60). Kişi adları Sanskritçedir, Türkçe kavram işaretlerinden oluşan kişi adlarına rastlanmamıştır.

alkınçsız kögüzlüg bodis(a)v(a)t (Skr. akşayamati)¹⁵

alkınçsız kögüzlüg bodisvt siz inçe biling ukuṅg .. bu pusar munçulayu taṅg adınçığ alp erdemin kamağ tnlıglarğa: *Tükenmez gönüllü Bodhisattva / Akşayamati siz (bunu) böyle bilin, anlayın! Bu Kuanşi İm Pusar, bütün canlı varlıklara...* KU 148-149.

kuanşi im pusar (Skr. avalokitesvara)¹⁶

kuanş im pusarka¹⁷ umuğ ınağ tutup ... atasar: *Kuanşi İm Pusar'a sığınıp (adını) anarsa...* KU 10a.

tengri burқан (Skr. buddha)¹⁸

üçün ne tıltağın kuanşi im pusar tip atantı **tengri burқан** yime şlok taqşutın inçe tip kiginç yarlıkadı: *...için ne yüzden Kuanşi İm Pusar diye adlandırıldı? Tanrı Burkan yine beyitlerle şöyle cevap vermek lütfunda bulundu* KU 174-175.

yir tutar bodis(a)v(a)t (Skr. dharanimdhara)

ol ödün **yir tutar bodisvt** ornınta turup tengri burқанğa: *O zaman dünyayı tutan bodhisattva yerinden kalktı, Tanrı Burkan'a...* KU 213.

2.4.2. Yer Adları

gang ögüz+Ø: Ganj Irmağı

Altmış iki koti sanı **gang ögüz** içinteki kum sanınca bodisvtler atın: *62 koti kadar (620.000.000) Ganj Irmağı içindeki kum sayasınca bodhisattvalar adını...* KU 84.

Sonuç ve Öneriler

Uygurların Budizm dinini kabul ettikten sonra çevirdikleri tercüme eserlerden biri olan *Kuanşi İm Pusar*, Kuzey Burkancılık dininin felsefesini yansıtan önemli bir metindir. (Kök)türk Dönemi'nde somut olarak Bilge Tonyukuk gibi olağanüstü özelliklere sahip şahsiyetlerin ve kamların / şamanların üstlendiği kurtarıcılık vasfını, Uygur Dönemi'nde genel anlamda din önderlerinin, bodhisattvaların, bu bağlamda da Kuanşi İm Pusar'ın, İslamiyet'in kabulüyle de Hızır'ın üstlendiği söylenebilir.

¹⁵ Alkınçsız Kögüzlüg Bodis(a)v(a)t, Tanrı Burkan'a biri tekrar olmak üzere toplam üç soru sorar. Bunların birinci ve üçüncüsünde Kuanşi İm Pusar'ın neden böyle adlandırıldığı; ikincisinde ise Kuanşi İm Pusar'ın canlılara nasıl yardım ettiği ve dini öğrettiği sorgulanır (Yıldız, 2019, s. 60).

¹⁶ Tanınmış bodhisattvalar arasında olan Avalokitesvara Doğu Asya Budist metinler geleneğinde, Çince Guanyin adıyla bilinir ve bir din adamı olmasının yanında hem bir kurtarıcı hem bir yol gösterici hem de bir anne figürüdür. (Yıldız, 2019, s. 61).

¹⁷ Pusar kelimesi bir dublet olup bodisattva kelimesinin kısaltılmışıdır (Yıldız, 2019, s. 61).

¹⁸ Budizm, MÖ VI. asırda Kuzey Hindistan'da yaşadığı kabul edilen Siddharta Gautama Sakyamuni'nin öğretilerine dayalı olarak gelişen inanç sistemini ifade eder. Mensuplarınca Buddha-dharma (Budda'nın şeriatı), Budda-vacana (Budda'nın sözleri) veya Budda-sasana (Budda'nın öğretileri ve mesajı) diye bilenen bu inanç sistemi, günümüzde dünyanın dört bir yanında mensupları bulunan ve en hızlı yayılan dinlerden biridir (Yitik, 2007, s. 307).

Modern anlamda söz diziminin ilk basamağı olan “Kavram İşaretleme” bölümünde kök veya köken hâlindeki ögeler, gövde hâlindeki ögeler, birden fazla anlam ögesiyle kurulmuş genel anlamlı ögeler, kişi ve yer adları ilgili metinden örnekler verilerek sınıflandırılmıştır.

Günümüzde Türk Dili ve Edebiyatı öğrencilerinin zorlandığı konulardan biri, edebiyatımıza, dilimize yön vermiş eserlerin sadece isimlerini bilip içeriği hakkında yorum yapamamasıdır. “Analoji” yöntemiyle bilinen bir yoldan bilinmeyi öğretmek amacıyla Türk tarihinde önem teşkil eden eserlerden / isimlerden / olgulardan örnekler verilerek kalıcılığı sağlamak gerekmektedir. Bu dönem, şartlı birleşik cümlelerin ortaya çıktığı ve Türkçeye fazla sayıda yabancı sözcüğün girdiği dönemdir. Farklı dinlerin kabulü bunu en çok tetikleyen durumdur. Aksan (1977) “*Kuanşi im Pusar*’da % 1 ile % 10 arasında” (Aksan, 1977, s. 345) değişen bir oranda yabancı sözcük bulunduğunu belirtir. *Kuanşi İm Pusar*, her ne kadar tercüme bir eser olsa da Türk dili ve Türk kültürü açısından son derece önemli bir eserdir. Eserin oldukça zengin soyut ve somut kavram işaretlerini (sözcük ve sözcük öbeklerini) bünyesinde barındırması, Türkçenin söz varlığına katkı sunması bakımından da önemlidir.

Kısaltmalar

Kısaltma	Karşılığı	Kısaltma	Karşılığı
AEDPL	<i>An Etymological Dictionary of the Persian Language</i>	KBS	<i>Köken Bilgisi Sözlüğü</i>
BT	Bilge Tonyukuk Yazıtları	KU	<i>Kuanşi İm Pusar</i>
Çin.	Çince	Moğ.	Moğolca
ETG	<i>Eski Türkçenin Grameri</i>	Skr.	Sanskritçe
EUTG	<i>Eski Uygur Türkçesi Grameri</i>	Soğd.	Soğdca
EUTS	<i>Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü</i>	Yun.	Yunanca

Kaynaklar

- Aksan, D. (1977). Köktürkçeden bugüne, Türkçede ödünçlemeler üzerine bir sözcük istatistiği araştırması. *Türk Dili*, XXXVI, 313, 344-347.
- Alyılmaz, C. (1994). *Orhun yazıtlarının söz dizimi*. Erzurum.
- Alyılmaz, C. (2003). Bugut yazıtı ve anıt mezar külliyesi üzerine. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 13, 11-21.
- Alyılmaz, C. (2005). *Orhun yazıtlarının bugünkü durumu*. Ankara: Kurmay Yayınları.
- Alyılmaz, S. (1998). *Prems Kalyanamkara ve Papamkara hikâyesinin Uygurcasının söz dizimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alyılmaz, S. (2017). *Türkçede nesne tekrarlı fiiller*. İstanbul: Kesit Yayınları.

- Arat, R. R. (2007). *Eski Türk şiiri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Aydın, A. (2004). *Üsküdarlı Fenâyî Cennet Mehmet Efendi ve divanı*. İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Caferoğlu, A. (2011). *Eski Uygur Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford University Press.
- Çandarlıoğlu, G. (2019). *Uygur devletleri tarihi ve kültürü*. Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Deny, J. (2013). *Türk dili gramerinin temel kuralları (Türkiye Türkçesi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Elmalı, M. (2014). Göstergebilim açısından eski Uygurca Kuansı İm Pular. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 30, 245-268.
- Elmalı, M. (2017). *Eski Uygurca dil bilgisi terimleri vibakti-samaz*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Eren, H. (1999). *Türk dilinin etimolojik sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Ergin, M. (2013). *Edebiyat ve eğitim fakültelerinin Türk dili ve edebiyatı bölümleri için Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayın.
- Esin, E. (1978). *İslamiyetten önceki Türk kültür tarihi ve İslam'a giriş*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Gabain, A. von. (1988). *Eski Türkçenin grameri*. (çev. M. Akalın). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gemalmaz, E. (2010). *Türkçenin derin yapısı*. Ankara: Belen Yayıncılık.
- Genç, İ., Kılıç A. ve Aksoyak, İ. H. (2017). *Dede Korkut kitabı han'ım hey*. Ankara: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB).
- Grönbech, K. (2011). *Türkçenin yapısı*. (çev. M. Akalın). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hassandoust, M. (h. 1395). *Ferheng-i Rîşe-Şenâht-ı Zebân-ı Fârisî [An Etymological Dictionary of the Persian Language]*, C 4. Tehran: The Academy of Persian Language and Literature.
- İnan, A. (2015). *Tarihte ve bugün Şamanizm materyaller ve araştırmalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Korkmaz, Z. (2018). *Türkçede eklerin kullanılış şekilleri ve ek kalıplaşması olayları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kurnaz, C. (1998) Hızır. *İslam Ansiklopedisi*. C 17. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 411-412. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hizir#3-edebiyat>
- Küçük A., Tümer, G. ve Küçük, M. A. (2017). *Dinler tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi.

- Küçük, M. A. (2015). *İnanç turizmi açısından Türkiye'de dinî mekanlar*. Ankara: Berikan Yayınları.
- Mert, O. (2009). *Ötüken Uygur dönemi yazıtlarından Tes, Tariat-Şine-Us*. Ankara: Belen Yayıncılık.
- Ocak, A. Y. (1988). Hıdrellez. *İslam Ansiklopedisi*. C 17. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 313-315. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hidrellez>
- Ögel, B. (2014). *Türk mitolojisi C II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Öztürk, R. (2011). Yapım eklerinin nitelikleri, sınırları, işlevleri ve sorunları. *Türk Gramerinin Sorunlari-Bildiriler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Şen, S. (2016). *Eski Uygur Türkçesi dersleri*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Tekin, Ş. (2019). *Uygurca metinler-I Kuanşi İm Pusar (Ses İşiten İlah)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tekin, T. (2003). *Orhon Yazıtları Kül Tigin Bilge Kağan Tunyukuk*. İstanbul.
- Yıldız, H. (2019). *Eski Türkçenin izinde*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
- Yitik, A. İ. (2010). Budizm. *Yaşayan Dünya Dinleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Extented Abstract

Religion, one of the branches of human attachment in the world, is the main element for the person and society. The existence of religion is explained by the existence of man, as it is unique to humans. Turks from past to present have adopted various religious and belief systems. In the Uighur Period, religions such as Buddhism and Manihaism were accepted alongside the Sky God religion from the (Root) Turkish Period. Different religions and beliefs have also shown their effects in the field of language and literature. For this reason, many works have been translated to recognize / promote religions. The work called *Kuanşi Im Pusar* reflects the characteristics of Buddhism, one of the most popular religions of the period.

As a result of the belief in salvation, “prayer” is also an indicator of devotion to religion. The “sutras”, the most common type of Buddhist literature, meet the concepts of “doctrine, law, teachings book”, although they have the quality of prayer. Sutras can be in the form of dialogue with questions and answers, or in the form of stories around the life of the Buddha. The work titled *Kuanşi Im Pusar* is a symptomatic story formed in the form of questions and answers. The subject of the text is that a candidate of Burkan can help in the cramped moments of living beings, such as Hızır, and show the way to Nirvana. There has always been a need to seek a savior since the appearance of man. Stating that he saved the Turkish nation from captivity during the Old Turkish Period, Tonyukuk has undertaken the ability of rescuing and remedy in a concrete sense. One of the abstract functions that the cam / shaman undertook in these centuries was the liberation qualification. Most of the texts written in verse during the Uighur Period have similarities with the subject covered in *Kuanşi Im Pusar*.

In the Uighur Period, Hızır took the function of *Kuanşi Im Pusar* with the influence of Islam in the following periods. Hızır is the most common belief and understanding in Turkish tribes. Starting from works such as *İskendername*, *Battalname*, *Danişmedname*, *Book of Dede Korkut*, *Saltukname*, *Manas Epic*, *Alpamış Epic*, *Köroğlu Epic*, *Derdiyok* and *Zülfüsiyah*, *Aşık*

Garip, Kerem and Aslı, Tahir and Zühre, almost all folk stories, fairy tales, legends has been mentioned in poems. In the Book of Dede Korkut, Dirse Han's Son Boğaç Han Story, Hızır takes place as an extraordinary motif. Similarities between Hızır and *Kuanşi Im Pusar* have been handled by many researchers.

Kuanşi Im Pusar has been translated from Old Uighur into Sanskrit. The translation before the Mongolian Age (XIII. Century) is one of the estimated views. The work is known as Saddharmapuṇḍarīka-sūtra in Sanskrit, Miao fa lien hua ching in Chinese. The work translated into Turkish as "The Book of Noble Religion Lotus Flower"; The 25th chapter of the Chinese text is included in the 24th chapter of the Sanskrit text. The final form of this work is 27 chapters. It is one of the nine biblical books with Altun Yaruk in Nepal. It is understood that it was a valuable work since it spread in both Nepal and China. W. Radloff, F. W. K. Müller and Şinasi Tekin did some work. In this article, while the concepts are being marked, the work of Uighur Texts I - *Kuanşi Im Pusar* (Sound Hearing Divine) prepared by Şinasi Tekin is taken into consideration.

"Marking of Concepts in *Kuanşi Im Pusar*" section, which constitutes the original of the article; It was analyzed under the titles "Root and Root Elements", "The Elements in The Form of Derived Words", "General Meaningful Elements with Multiple Meaning Elements".

The first of the "Root and Origin Items" is the language items that are frequently encountered in the text, "Language Elements That Cannot Be Divided into Smaller Meaningful or Missionary Parts with the Known Busy Rules of Old Turkish". The second subtitle, "Language Items from Other Polish and Languages" is a common translation, and these language items are also very common.

In the title of "The Elements in The Form of Derived Words", the attachments were divided into four sections, considering the bases they were brought from and the bases they derive from: "suffix to make verb from verb", "suffix to make noun from verb", "suffix to make noun from noun", "suffix to make verb from noun". While some suffixes are archaic, some are united and many have continued to function until today. There are frequently used attachments as well as infrequent attachments.

"General Meaningful Elements with Multiple Meaning Elements": "Unspecified Noun Clauses / Compound Name Group"; it is the connection of two names without any attachment of interest. The completing / indicating / auxiliary element is seamless, so zero morph (Ø), the completed / specified / actual element is the affiliated name. Such concept marks, also called qualification groups, are often found in the text. It is examined under four sub-titles as "Attribute Adjectives + Noun Installed Phrases", "Adjectives + Verb Installed Verb Phrases", "Unspecified Object + Transitive Verb Installed Phrases".

In the last section, "Proper Nouns" were examined under two titles as person and place names. In the text, people represented the religious member they were in and took place in two ways as protagonist and deuteragonist.

